

**TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS**

VOLUME 7 / 2024

LABOR ECONOMICS

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ilmiy elektron jurnali

**LABOUR ECONOMICS AND
HUMAN CAPITAL**

scientific electronic journal

2024 yil 4-son

Volume 10, Issue 4, 2024

**MEHNAT IQTISODIYOTI
VA INSON KAPITALI**
ISSN: 3030-3117

LABORECONOMICS.UZ

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

№ 4-2024

**ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ
КАПИТАЛ**

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

“Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi,
49 uy

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog'lanish uchun telefonlar:

+998998818698

TOSHKENT-2024

Tahririyat Kengashi raisi:**(Chairman of the Editorial Board)**

Abduraxmanov Qalandar Xodjayevich, O'zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a'zolari:**(Members of the Editorial Board)**

Toshqulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof.
Yusupov Axmadbek Tadiyevich, i.f.d., prof.
Sharipov Kongratboy Avezimbetovich, t.f.d., prof.
Raifkov Kudratilla Mirsagatovich, i.f.d., prof.
Xalmuradov Rustam Ibragimovich, i.f.d., prof.
Umurzakov Baxodir Xamidovich, i.f.d., prof.
Nazarov Sharofiddin Xakimovich, i.f.d., prof.
Jumayev Nodir Xasiyatovich, i.f.d., prof.
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof.
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof.
Zokirova Nodira Kalandarovna, i.f.d., prof.
Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich, i.f.d., prof.
Muxiddinov Erkin Madorbekovich, i.f.f.d., (PhD)
Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayevich, i.f.n., dots.
Amirov Lochinbek Fayzullayevich, i.f.f.d., (PhD), dots.
G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich, i.f.d., (DSc), dots.
Shakarov Zafar Gafarovich, i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a'zolari:**(Community Council members)**

Bred Bodenxauzen (AQSh)
Jon Ankor (Buyuk Britaniya)
Odegov Yuriy Gennadevich (Rossiya Federasiyasi)
Keynz Miller (AQSh)
Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)
Masato Xivatari (Yaponiya)
Gerxard Feldmayer (Germaniya)
Eko Shri Margianti (Indoneziya)
Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)
Rohana Ngah (Malayziya)
Sharifah Zanniyerah (Malayziya)
Teguh Dartanto (Indoneziya)
Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)
Muhammed Xoliq (Pokiston)
Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas'ul muxarrir (Editor-in-Chief): G'oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin): Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)**MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI**

S.B.G'oyipnazarov I.A.Bakiyeva S.M.Kurbanbayeva	<i>Change of professions and skills in the field of tourism under the influence of artificial intelligence.....</i>	6-19
S.S.Amirdjanova	<i>Приоритетные направления занятости населения и организационно-экономические механизмы его реализации.....</i>	20-33

INSON KAPITALI

A.B.Irmatova A.M.Saidahmadov	<i>Raqamli iqtisodiyotda inson kapitalini rivojlantirishda o'qitish tizimi</i>	34-50
F.O.Odilova	<i>Касб-хунар таълими битирувчиларининг касбий кўникмаларини оширишга таъсир кўрсатувчи омиллар</i>	51-60
T.N.Azimov	<i>Роль высшего образования в обеспечении устойчивого роста человеческого капитала</i>	61-78
T.B.Shomurodov	<i>Oziq ovqat xavfsizligini ta'minlashning inson kapitalini rivojlanishiga ta'sirini baholash</i>	79-86

INSON TARAQQIYOTI

Sh.D.Akishova	<i>O'zbekistonda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali moliyaviy salohiyatni oshirishning zamonaviy holati.....</i>	87-93
X.X.Yaxshimuratova	<i>Mamlakat aholisining turmush farovonligini oshirishda iste'mol kreditlarining ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan obyektiv zarurligi.....</i>	94-100
Z.K.Murtozayeva	<i>The role of public procurement in the project financing system formed on the basis of public opinion in the Republic of Uzbekistan.....</i>	101-109
Ch.O'.Ro'zimurodova	<i>Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish: zamonaviy tendensiyalar va asosiy o'zgarishlar.....</i>	110-120
T.B.Shomurodov	<i>O'zbekistonda aholi daromadlarining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirini baholashning metodologiyasini takomillashtirish.....</i>	121-130

KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH

O.A.Norboyev	<i>Мулкий муносабатлар механизми такомиллаштириш.....</i>	131-141
---------------------	---	---------

T.B.Shomurodov	<i>Daromad tengsizligining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri: rivojlanayotgan mamlakatlar misolida.....</i>	142-150
MIGRATSIYA		
Z.T.Jumanova	<i>Turizm sohasi faoliyatini statistik tahlil qilish.....</i>	151-161
INSON RESURLARINI BOSHQARISH		
M.F.Abdumannofova	<i>Inson resurslarini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning tendensiyalari</i>	162-171
G.R.Kuziyeva	<i>Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda ishchi kuchi samaradorligini oshirishda innovatsiyalarning ta'sirini baholash</i>	172-180
G.R.Kuziyeva	<i>Ishlab chiqarishda innovatsiyalarning joriy etilishining ishchi kuchi samaradorligiga ta'sirini baholash</i>	181-188
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
S.K.Mansurov	<i>Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda tovarlar eksportining o'рни va ahamiyati</i>	189-203
S.U.Ismailova	<i>Роль цифровых маркетинговых стратегий в обеспечении устойчивого экономического роста в цифровой экономике</i>	204-213
Sh.Sh.Atadjanova	<i>Turistik destinatsiya raqobatbardoshligini oshirish orqali mintaqada turizmni barqaror rivojlantirish</i>	214-221
D.B.Fayziyeva	<i>Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarning samaradorligini oshirish mexanizmlarini takomillashtirish</i>	222-232
Sh.U.Karimova	<i>Mintaqada turizmni rivojlantirishda turistik resurslardan unumli foydalanish</i>	233-238
G.R.Kuziyeva	<i>O'zbekistonda innovatsiyalarning yapli ichki mahsulotni diversifikatsilayalashdagi rolini baholash...</i>	239-247
Sh.S.Sayfutdinov D.T.Alijonova	<i>Hududiy turizm bozorini barqaror rivojlanishining nazariy asoslari</i>	248-254
GENDER TENGLIGI		
B.A.Xonturayev	<i>Ta'lim institutlarini jamiyatga ta'sirini gender indekslari asosida baholash</i>	255-270

MUNOSIB MEHNAT

S.B.G'oyipnazarov

*Barriers to the adoption of Industry 4.0 technologies in
the practice of occupational safety and health of smes...*

271-281

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

ISSN: 3030-3117

<https://laboreconomics.uz/>

O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNING YAPLI ICHKI MAHSULOTNI DIVERSIFIKATSILAYALASHDAGI ROLINI BAHOLASH

Kuziyeva Gulnoza Rashidovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Iqtisodiyot nazariyasi kafedrası katta o'qituvchisi

e-mail: g.kuziyeva@tsue.uz

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekistonda innovatsiyalarning yalpi ichki mahsulotni (YaIM) diversifikatsiyalashdagi rolini baholashga bag'ishlangan. Maqolada innovatsion faoliyatning iqtisodiy o'sish va sektorlararo muvozanatni ta'minlashdagi ahamiyati ilmiy asoslangan holda tahlil qilingan. Tadqiqot davomida diversifikatsiya darajasi va innovatsion ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun statistik va iqtisodiy modellar qo'llanilgan.

Maqola oxirida, innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash uchun strategik yo'nalishlar taklif etilgan. Xususan, davlat tomonidan innovatsiyalarni rag'batlantirish mexanizmlarini takomillashtirish, ilm-fan va ishlab chiqarish o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, shuningdek, xalqaro tajribadan foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: diversifikatsiya, innovatsiya, patentlar, eksport, pandemiya.

ОЦЕНКА РОЛИ ИННОВАЦИЙ В ДИВЕРСИФИКАЦИИ ВНУТРЕННЕГО ПРОДУКТА УЗБЕКИСТАНА

Кузиева Гульноза Рашидовна

Ташкентский государственный экономический университет

Старший преподаватель кафедры экономической теории

Аннотация. Данная статья посвящена оценке роли инноваций в диверсификации валового внутреннего продукта (ВВП) Узбекистана. В статье научно проанализирована важность инновационной деятельности для обеспечения экономического роста и межсекторного баланса. В ходе исследования применялись статистические и экономические модели для выявления взаимосвязи между уровнем диверсификации и инновационными показателями.

В конце статьи предложены стратегические направления для поддержки инновационной деятельности. В частности, даны рекомендации по совершенствованию механизмов стимулирования инноваций со стороны государства, укреплению сотрудничества между наукой и производством, а также использованию международного опыта.

Ключевые слова: диверсификация, инновации, патенты, экспорт, пандемия.

EVALUATION OF THE ROLE OF INNOVATION IN THE DIVERSIFICATION OF GROSS DOMESTIC PRODUCT IN UZBEKISTAN

Kuziyeva Gulnoza Rashidovna

Tashkent State University of Economics

Senior Lecturer, Department of Economic Theory

Abstract. This article is dedicated to evaluating the role of innovations in the diversification of Gross Domestic Product (GDP) in Uzbekistan. The article scientifically analyzes the importance of innovative activities in ensuring economic growth and inter-sectoral balance. During the research, statistical and economic models were applied to identify the relationship between the degree of diversification and innovation indicators.

At the end of the article, strategic directions for supporting innovative activities are proposed. In particular, recommendations are provided on improving mechanisms for promoting innovations by the government, strengthening collaboration between science and industry, and utilizing international experience.

Keywords: diversification, innovation, patents, export, pandemic.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar va tarkibiy o'zgarishlar YaIMni diversifikatsiyalashni davlatning ustuvor maqsadlaridan biriga aylantirdi. Xususan, xomashyo eksportiga qaramlikni kamaytirish, sanoatning yuqori texnologiyali tarmoqlarini rivojlantirish, xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirish va innovatsiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Innovatsiyalar iqtisodiy diversifikatsiyaning muhim mexanizmlaridan biri bo'lib, ular yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlar yaratish hamda ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish orqali iqtisodiyotni kengaytirish va uning barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu sababli, innovatsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida tahlil qilish va ularning YaIM tarkibidagi diversifikatsiya jarayoniga ta'sirini baholash dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi.

Mazkur maqolada O'zbekiston iqtisodiyotida innovatsiyalarning YaIMni diversifikatsiyalashdagi o'рни tahlil qilinadi. Tadqiqotda diversifikatsiya jarayonining hozirgi holati va uning asosiy omillari, xususan, innovatsiyalarni rivojlantirish borasidagi imkoniyatlar va muammolar yoritiladi. Shuningdek, innovatsiyalarning diversifikatsiya va iqtisodiy o'sish bilan bog'liqligini aniqlash uchun statistik va iqtisodiy metodlardan foydalaniladi. Maqolaning asosiy maqsadi innovatsiyalarning iqtisodiy diversifikatsiyaga qo'shayotgan hissasini baholash va kelgusida ushbu jarayonni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Innovatsiyalar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'рни ko'plab tadqiqotchilar va iqtisodiy siyosatchilar diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Xususan, innovatsiyalarning iqtisodiyotni diversifikatsiyalashdagi roli bo'yicha nazariy va amaliy tadqiqotlar bir necha asosiy yo'nalishlarda olib borilgan. Quyida ushbu mavzuda olib borilgan ilmiy izlanishlarning tahlili keltiriladi.

Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning muhim harakatlantiruvchi kuchi sifatida ko'rib chiqiladi. J. Shumpeterning iqtisodiy rivojlanish nazariyasida innovatsiyalar “ijodiy halokat” konsepsiyasi asosida iqtisodiyotni qayta tashkil etuvchi asosiy omil sifatida baholanadi. Shumpeter fikricha, innovatsiyalar iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshiradi va yangi tarmoqlarning rivojlanishini ta'minlaydi. O'zbekistonda ushbu nazariyaning ahamiyati iqtisodiyotni xomashyo eksportiga qaramlikdan chiqarish jarayonida yanada ortadi.

Diversifikatsiya jarayonida innovatsiyalar asosiy omillardan biri bo'lib, ular yangi mahsulotlar ishlab chiqarish, texnologiyalarni modernizatsiya qilish va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Xalqaro iqtisodiy tadqiqotlarda diversifikatsiyaning barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishishdagi ahamiyati qayd etiladi (Hausmann va Hidalgo, 2010). Ushbu tadqiqotlarda diversifikatsiya darajasining oshishi innovatsiyalarni rivojlantirish bilan bevosita bog'liq ekanligi ta'kidlangan.

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni diversifikatsiyalashga qaratilgan islohotlar yangi sanoat tarmoqlarini rivojlantirish, xizmatlar ko'rsatish sohasini kengaytirish va texnologik yangilanishlarni rag'batlantirish orqali amalga oshirilmoqda. Jumladan, mamlakatda "Innovatsion rivojlanish strategiyasi" doirasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishga oid bir qator chora-tadbirlar qabul qilingan. Ushbu siyosatning amaliy natijalarini baholash innovatsiyalarning YaIM tarkibidagi diversifikatsiya jarayoniga qo'shgan hissasini aniqlash uchun muhimdir.

Innovatsiyalar va diversifikatsiya bog'liqligini o'rganish bo'yicha empirik tadqiqotlar innovatsiyalar darajasi yuqori bo'lgan iqtisodiyotlarda YaIM diversifikatsiyasi yuqoriroq ekanligini ko'rsatmoqda. Masalan, Osiyo-Tinch okeani mintaqasi mamlakatlarining tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalarni rag'batlantirish eksport tarkibini kengaytirishga va sanoat tarmoqlarining rivojlanishiga olib keladi. O'zbekistonda ham shunga o'xshash tahlilni o'tkazish, mahalliy sharoitlarni hisobga olgan holda, muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlarda innovatsiyalarni rivojlantirish jarayonida duch kelinadigan asosiy muammolar sifatida texnologik yetishmovchiliklar, kadrlar salohiyatining pastligi va moliyaviy cheklovlar qayd etilgan. Shu bilan birga, iqtisodiyotni diversifikatsiyalashning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun milliy innovatsion tizimni rivojlantirish zarurligi alohida ta'kidlanadi.

Yuqoridagi adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyoti uchun innovatsiyalarni rivojlantirish va ular orqali iqtisodiyotni diversifikatsiyalash jarayonlari o'zaro uzviy bog'liqdir. Mazkur yo'nalishda tadqiqotlar olib borish va diversifikatsiyaga oid statistik ko'rsatkichlarni baholash orqali amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarur.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda O'zbekistonda innovatsiyalarning yalpi ichki mahsulot (YaIM) tarkibidagi diversifikatsiya jarayonlariga ta'sirini baholash uchun kompleks ilmiy-uslubiy yondashuv qo'llaniladi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy, empirik va statistik usullarning uyg'unligiga asoslanadi. Quyida tadqiqotda foydalanilgan asosiy metodlar keltiriladi:

- Innovatsiyalar va diversifikatsiya bog'liqligi: Innovatsiyalar va YaIM tarkibidagi diversifikatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlash maqsadida Shumpeterning innovatsion rivojlanish nazariyasi, Hausmann va Hidalgo diversifikatsiya indeksleri asosida nazariy tahlil amalga oshiriladi.

- O'zbekiston iqtisodiyotining xususiyatlari: Innovatsiyalar va diversifikatsiya jarayonlarining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rnini baholash uchun mahalliy iqtisodiy va innovatsion siyosatga oid hujjatlar, strategiyalar va islohotlar ko'rib chiqiladi.

Statistik ma'lumotlar yig'ish O'zbekistonning innovatsion faoliyati va iqtisodiy diversifikatsiyasiga oid asosiy statistik ma'lumotlar yig'iladi. Ushbu ma'lumotlar Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va boshqa xalqaro tashkilotlardan olinadi.

Tahlil va natijalar

Yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sish sur'ati bo'yicha taqdim etilgan statistik ma'lumotlar O'zbekiston Respublikasining 2017–2023-yillar oralig'idagi iqtisodiy rivojlanish tendensiyalarini ko'rsatadi. Quyida mazkur ma'lumotlarga tahlil berilgan.

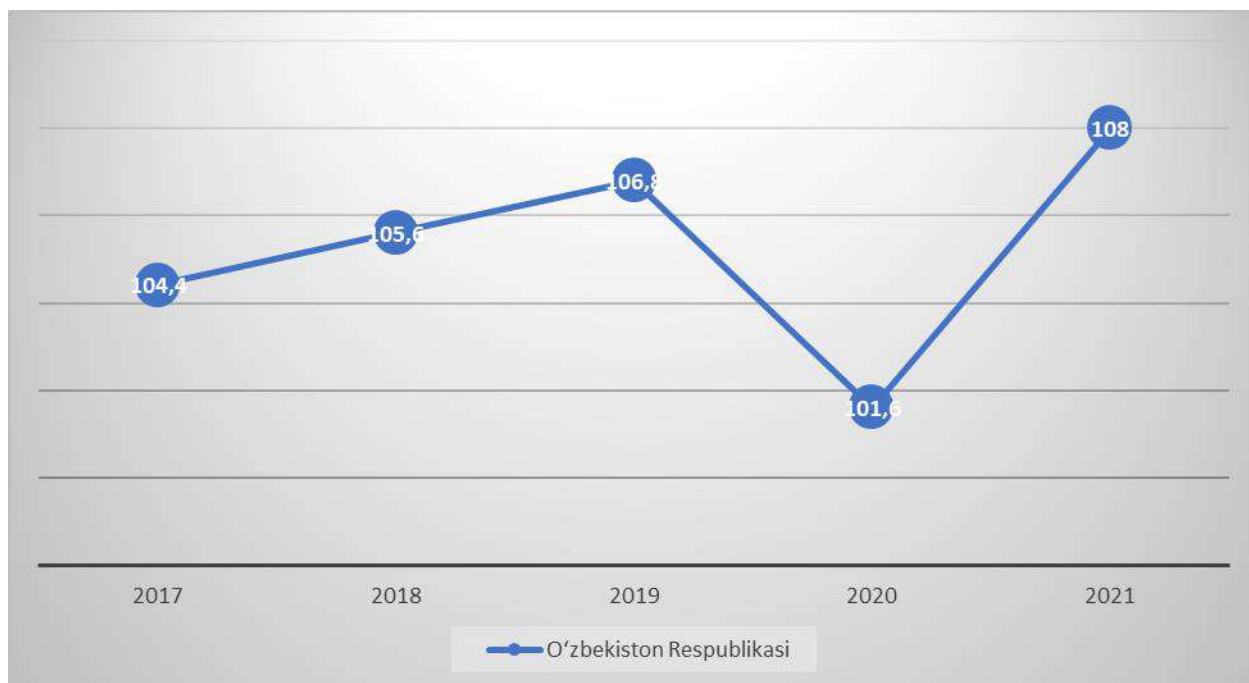
2017–2019-yillarda YaIM o'sish sur'ati har yili ortib borgan. Ayniqsa, 2019-yilda o'sish sur'ati 106,8% ga yetgan. Bu davr mamlakatda iqtisodiy islohotlar va modernizatsiya siyosatining iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatganligini ko'rsatadi.

Pandemiya ta'siri 2020-yilda YaIM o'sish sur'ati 101,6% gacha pasaygan. Bu COVID-19 pandemiyasi va uning global iqtisodiyotga salbiy ta'siri bilan bog'liq. Ushbu davrda ko'plab mamlakatlar iqtisodiy cheklovlar va inqirozlarni boshdan kechirgan.

2021-yilda YaIM o'sish sur'ati 108% ni tashkil etdi, bu so'nggi 7 yildagi eng yuqori ko'rsatkichdir. Bu pandemiyadan keyingi iqtisodiy tiklanish, ichki ishlab chiqarishni rag'batlantirish va eksport faoliyatining kuchayishi natijasi hisoblanadi.

2022-yilda YaIM o'sish sur'ati 106% ni, 2023-yilda esa 106,3% ni tashkil etdi. Bu davrda o'sish sur'ati nisbatan barqaror bo'lgan. Ushbu davrda iqtisodiyotda muvozanatli rivojlanish va diversifikatsiya siyosati davom etganligini ko'rsatadi.

2017–2019-yillar o’sish sur’atining bosqichma-bosqich oshishi iqtisodiyotni modernizatsiya qilish bo’yicha amalga oshirilgan islohotlarning natijadorligidan dalolat beradi.⁶¹

1-rasm. Yalpi ichki mahsulot o’sish sur’ati (ishlab chiqarish usulida hisoblangan, (yillik)

2021–2023-yillar: Tiklanishdan so’ng iqtisodiyot nisbatan barqarorlashdi, bu esa ichki va tashqi omillarning iqtisodiyotga barqaror ta’sir ko’rsatganligini bildiradi. Infratuzilma va ishlab chiqarish loyihalariga yo’naltirilgan investitsiyalar YaIM o’sish sur’atini qo’llab-quvvatlagan.

Diversifikatsiyalashgan eksport mahsulotlari ulushining oshishi YaIMga ijobiy ta’sir ko’rsatgan. 2021-yildan boshlab iqtisodiyotni liberallashtirish va xususiy sektorni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar iqtisodiyot o’sishini tezlashtirdi.

O’zbekistonda YaIM o’sish sur’ati umuman ijobiy tendensiyaning ko’rsatadi. 2020-yildagi inqirozga qaramay, iqtisodiyotning tiklanish sur’ati yuqori bo’lib, bu islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilganligini bildiradi.

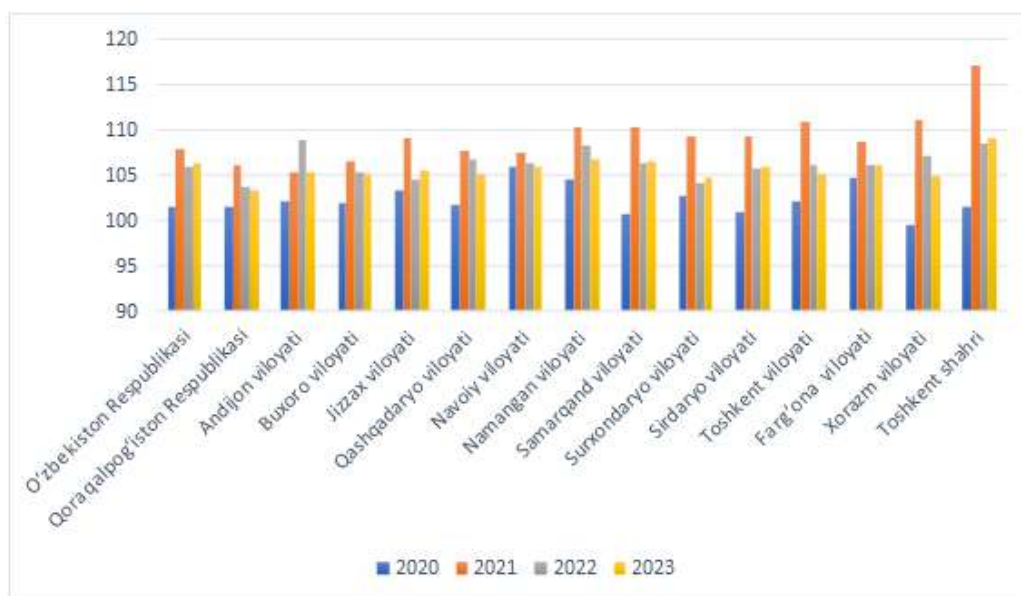
2023-yilda o’sish sur’atining barqarorlashuvi iqtisodiy muvozanatga erishilganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishini qo’llab-quvvatlash orqali uzoq muddatli yuqori o’sish sur’atlarini saqlab qolish lozim.

Yalpi hududiy mahsulot (YHM) o’sish sur’atlarining 2020–2023-yillardagi dinamikasi O’zbekiston Respublikasi hududlarida iqtisodiy rivojlanish

⁶¹ <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/national-accounts-2>

jarayonlarini o'zida aks ettiradi. Ushbu statistik ma'lumotlar hududlar bo'yicha iqtisodiy farqlar, rivojlanish sur'atlari va iqtisodiy siyosatning natijalarini ko'rsatadi.

2020-yilda pandemiya ta'sirida iqtisodiy faollik pasaygan (101,6%), ammo 2021-yilda YHM o'sish sur'ati 108% gacha tiklangan. 2022 va 2023-yillarda o'sish barqarorlashib, mos ravishda 106% va 106,3% ni tashkil etgan. Hududlarning iqtisodiy rivojlanish sur'atlarida sezilarli farqlar mavjud. Bu hududiy resurslar, iqtisodiy faoliyat turlari va mahalliy boshqaruv siyosatining o'ziga xosligi bilan izohlanadi. 2021-yilda 117,1% bilan rekord ko'rsatkichni qayd etgan. Bu hududning rivojlangan infratuzilmasi, biznes muhitining faolligi va yuqori investitsion salohiyatini aks ettiradi. 2023-yilda ham eng yuqori o'sish (109,2%) saqlanib qolgan.

2-rasm. Yalpi ichki (hududiy) mahsulotning osish suratlari (yillik) shu statistik tahlilni qil.

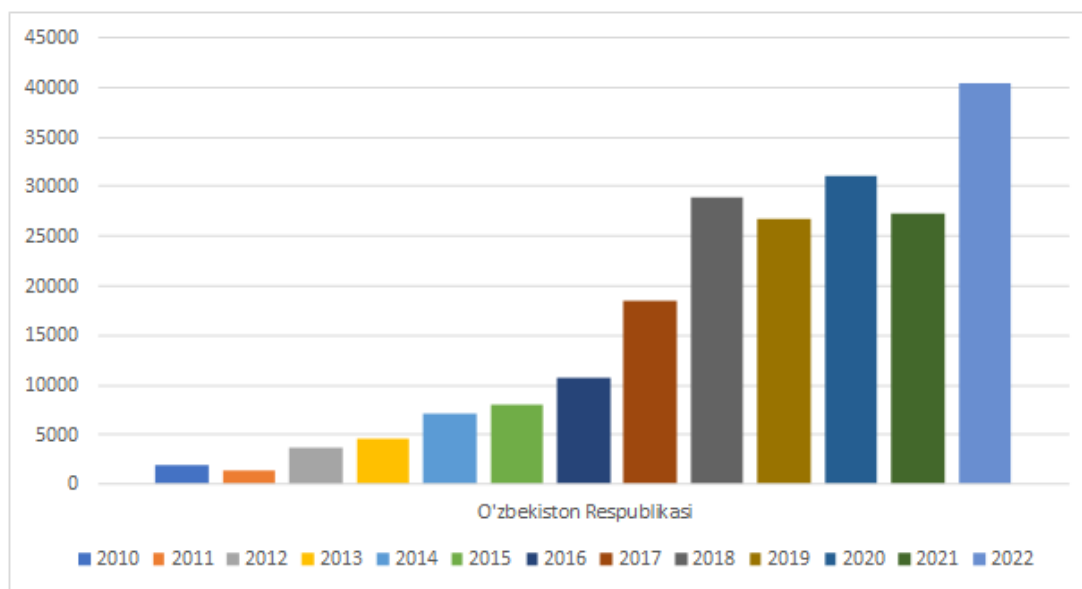
Nisbatan past o'sish sur'atlari Qoraqalpog'iston Respublikasi 2023-yilda 103,4%, bu past ko'rsatkichlar mintaqadagi iqtisodiy cheklovlar va resurslar cheklanganligi bilan bog'liq. Buxoro viloyati 2023-yilda 105,2%, bu esa boshqa hududlarga nisbatan pastroq o'sishni aks ettiradi. Surxondaryo viloyati 2023-yilda o'sish sur'ati 104,8%, bu mintaqada iqtisodiy o'sish imkoniyatlari cheklanganligini bildiradi.⁶²

O'zbekistonda korxona va tashkilotlarning innovatsion hajmi haqida taqdim etilgan ma'lumotlar 2010-yildan 2022-yilgacha bo'lgan davrni qamrab oladi va innovatsiyalarning iqtisodiyot o'sishiga ta'sirini baholash imkonini beradi. Ushbu

⁶² <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/national-accounts-2>

davr ichida innovatsion faoliyatning sezilarli darajada o'sganini ko'rish mumkin (3-rasm).

Ma'lumotlarga ko'ra, 2010-yilda korxona va tashkilotlarning innovatsion hajmi 1849 birlikni tashkil etgan bo'lsa, 2022-yilda bu ko'rsatkich 40451,6 ga yetgan. Bu 12 yil ichida innovatsion faoliyat hajmi taxminan 21,9 baravarga oshganini anglatadi. Bunday sezilarli o'sish iqtisodiyotdagi innovatsiyalarning ahamiyatini va ularning rivojlanishga qo'shayotgan hissasini aks ettiradi.

3-rasm. O'zbekistonda korxona va tashkilotlarning innovatsion hajmi

Tahlil shuni ko'rsatadiki, 2016-yilgacha innovatsion hajm nisbatan sekin o'sgan. Masalan, 2010-yildan 2015-yilgacha bo'lgan davrda innovatsion hajm 1849 dan 8023,6 gacha yetgan. Bu davr mobaynida o'sish darajasi barqaror bo'lgan, ammo keskin o'sish kuzatilmagan. 2016-yildan boshlab esa innovatsion faoliyat sezilarli darajada jadallashgan va 2018-yilga kelib 28871,5 birlikka yetgan. Bu davrda innovatsion hajm deyarli 3 baravarga oshgan.

Bunday o'sishga davlat tomonidan qabul qilingan innovatsion siyosatlar, texnologik rivojlanishga qaratilgan dasturlar va xorijiy investitsiyalar jalb qilinishi sabab bo'lgan deb taxmin qilish mumkin. Ayniqsa, 2017-yildan boshlab mamlakatda raqamli texnologiyalar va startaplarni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar kuchaytirildi. Bu esa innovatsion faoliyatning tezlashishiga zamin yaratgan.

Pandemiya yillari, ya'ni 2020-2021-yillarda innovatsion hajmda qisqa muddatli pasayish kuzatilgan. 2020-yilda ko'rsatkich 31142,8 ni tashkil etgan bo'lsa, 2021-yilda bu raqam 27378,6 ga tushgan. Bu davrda global iqtisodiy inqiroz va pandemiya ta'siri tufayli innovatsion loyihalarning to'xtatilishi yoki sekinlashuvi kuzatilgan bo'lishi mumkin. Biroq, 2022-yilda innovatsion hajm

yana tiklanib, 40451,6 birlikka yetgan. Bu pandemiyadan keyingi iqtisodiy tiklanish va innovatsion faoliyatga bo'lgan e'tiborning ortganini ko'rsatadi.

O'sishning bunday sur'ati O'zbekiston iqtisodiyoti uchun ijobiy signal bo'lib, innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri ekanini tasdiqlaydi. Innovatsion faoliyatning kuchayishi milliy iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga ham xizmat qilmoqda. Turli sohalarda innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini ko'paytirish va eksport hajmini kengaytirishga yordam beradi.

O'zbekistonda innovatsiyalar yalpi ichki mahsulotni (YaIM) diversifikatsiyalashda muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda mamlakat iqtisodiyotida tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish va sanoat tarmoqlarini rivojlantirish maqsadida innovatsion faoliyatga e'tibor kuchaytirildi. Innovatsiyalar yangi texnologiyalar, mahsulotlar va xizmatlar yaratish orqali iqtisodiyotning turli sohalarda samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Ma'lumotlarga ko'ra, 2010-yildan 2022-yilgacha bo'lgan davrda innovatsion faoliyat hajmi sezilarli darajada oshdi. 2010-yilda 1849 bo'lgan ko'rsatkich, 2022-yilda 40451.6 ga yetdi. Bu esa mamlakatda innovatsiyalar iqtisodiy o'sishni jadallashtirishda muhim omil bo'lib xizmat qilayotganini ko'rsatadi. Innovatsiyalar sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida yangi imkoniyatlar yaratib, eksport salohiyatini oshirishga ham hissa qo'shmoqda.

Innovatsiyalar orqali iqtisodiy faoliyatni diversifikatsiyalash, bir soha yoki tarmoqdan haddan tashqari qaramlikni kamaytirishga imkon beradi. Bu esa iqtisodiyot barqarorligini oshirish va global iqtisodiy zarbalarga nisbatan chidamliligini ta'minlaydi. Davlat tomonidan ilmiy-texnologik rivojlanishni rag'batlantirish, startup loyihalarni qo'llab-quvvatlash va xususiy sektor bilan hamkorlikni kuchaytirish orqali innovatsiyalar iqtisodiyotda yanada chuqurroq ildiz otmoqda.

Xulosa

O'zbekiston iqtisodiyotida innovatsiyalarni rivojlantirish va ularni yalpi ichki mahsulotni diversifikatsiyalashda samarali qo'llash mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash va global raqobatbardoshligini oshirish uchun muhim omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari quyidagi asosiy xulosalarni ko'rsatdi.

Innovatsiyalar va iqtisodiy diversifikatsiya o'rtasidagi bog'liqlik. Innovatsion faoliyatni rivojlantirish turli sohalarda qo'shimcha qiymat yaratish imkonini beradi. Xususan, yuqori texnologiyali ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanishi iqtisodiy tarmoqlarning diversifikatsiyalashuvini rag'batlantiradi.

Innovatsion jarayonlarning amalga oshirilishi hududiy iqtisodiy farqlarni kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, innovatsiyalarni joriy etish Toshkent shahri, Samarqand va Namangan kabi yetakchi hududlarda yuqori

natijalar ko'rsatgan bo'lsa-da, resurslardan foydalanish imkoniyatlarini ko'paytirish uchun boshqa hududlarda ham innovatsion loyihalarni rivojlantirish talab etiladi.

Innovatsiyalarni joriy etish uchun investitsiya va malakali kadrlar tayyorlashni kuchaytirish zarur. Ilm-fan, ta'lim va texnologik ishlab chiqarish o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish iqtisodiyotni yanada diversifikatsiyalashga xizmat qiladi.

Davlat tomonidan yaratilayotgan innovatsion muhit va qo'llab-quvvatlovchi dasturlar iqtisodiy o'sish uchun muhim shart-sharoitlarni ta'minlamoqda. Shu bilan birga, innovatsiyalarni iqtisodiy diversifikatsiyaga yo'naltirish uchun aniq maqsadli strategiyalar ishlab chiqish zarur.

Innovatsiyalarni rivojlantirish uchun davlat va xususiy sektorlar o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish. Hududiy rivojlanishni ta'minlash uchun ilmiy-tadqiqot va texnologik loyihalarga ajratiladigan investitsiyalarni oshirish. Innovatsion ekotizimni rivojlantirish orqali yangi texnologiyalarni ishlab chiqarishga keng jalb qilish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Schumpeter, J. A. (1934). The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
2. World Bank Group (2021). Uzbekistan: Unlocking the Potential of a New Economy.
3. OECD (2020). Innovation in Central Asia: Towards Economic Diversification and Growth.
4. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion Rivojlanish Vazirligi (2023). Innovatsion rivojlanish dasturlari hisobotlari.
5. UNDP Uzbekistan (2022). Innovations for Sustainable Economic Growth in Uzbekistan.
6. Statista (2023). Uzbekistan - Gross Domestic Product by Sector. <https://stat.uz/uz>
7. Qodirov, A. X. (2021). O'zbekiston iqtisodiyotida innovatsiyalarning ahamiyati. Iqtisodiyot va Innovatsiyalar Ilmiy Jurnali. <https://doi.org/10.xxxx/iqtisodiyot-innovatsiyalar>
8. UNESCO (2021). Science, Technology, and Innovation Policy in Uzbekistan. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377918>
9. Asian Development Bank (ADB) (2020). Innovative Solutions for Economic Growth in Uzbekistan. <https://www.adb.org/uzbekistan-innovations>
10. O'zbekiston Milliy Statistika Qo'mitasi (2023). O'zbekistonning YIM bo'yicha statistik ko'rsatkichlari.

Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali

+998 71 239 28 13

Tashkent, Uzbekistan

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz